

Reactie consultatie Klimaatplan 2025 - 2035

Amsterdam, 4 december 2024

Geachte mevrouw Hermans,

Graag reageren ik namens de culturele en creatieve sector op de consultatie over het ontwerp-Klimaatplan 2025-2035.

Het ontwerp-Klimaatplan 2025-2035 toont verbeteringen ten opzichte van het contouren Klimaatplan 2024. Vooral de vier uitgangspunten (rechtvaardig klimaatbeleid, economisch perspectief, ruimte voor maatschappelijk initiatief, aandacht voor samenhang met andere opgaven) voor de uitwerking van klimaatbeleid de komende jaren stemmen positief. Alle vier de uitgangspunten zijn onmisbare dimensies voor de nodige transitie naar klimaatneutraliteit. En binnen alle vier de uitgangspunten is voor de culturele en creatieve sector een belangrijke rol weggelegd.

We zijn positief over de nadruk die gelegd wordt op klimaatrechtvaardigheid, en de erkenning dat gedragsverandering een essentieel onderdeel is om de transitie te laten slagen. Daarnaast steunen we de heldere boodschap dat het klimaatbeleid dichterbij de leef- en belevingswereld van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties moet komen te staan zodat betrokkenheid en eigenaarschap worden vergroot.

Op een aantal onderwerpen zien wij echter mogelijkheden tot aanscherping en verbetering. Deze treft u hieronder.

Klimaatrechtvaardigheid

Klimaatrechtvaardigheid centraal stellen is essentieel, echter zien wij dit verder gaan dan alleen in termen van inkomen en 'de vervuiler betaalt'. Wij vragen aandacht voor een breed begrip van rechtvaardigheid waar ook wordt gekeken naar toegang tot informatie en algemene klimaatgeletterdheid, zodat inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties ook daadwerkelijk kunnen bijdragen aan en meegenomen worden in de transitie. Dit zal als gevolg hebben dat zij de transitie zullen omarmen. De culturele en creatieve sector is als geen ander in staat om informatie op verschillende wijzen over te brengen: taalgevoelig, beeldend, en inclusief. Denk aan de tentoonstelling Energy Junkies bij NEMO Science Museum, die op interactieve wijze voelbaar maakte hoe het omvormen van persoonlijke en maatschappelijke gewoonten impact kunnen hebben op de 'energieverslaving' van onze samenleving¹. Op regionaal niveau laat het New European Bauhaus, een initiatief van de Europese Commissie dat duurzame oplossingen voor de transformatie van de gebouwde omgeving en levensstijlen in het kader van de groene transitie bevordert, goede voorbeelden zien².

Het burgerberaad is een goede methode om te zorgen dat op democratische wijze tot breed gedragen oplossingen en voorstellen kan worden gekomen die uiteindelijk tot beslissingen leiden. Maak voor de opzet daarvan ook gebruik van de waaier aan methoden vanuit onder andere social design, plekberaden en theater, zoals bijvoorbeeld wordt gedaan door de Turn Club³. Dit soort interventies kunnen verschillende denkwijzen openbreken.

¹ <https://www.nemosciencemuseum.nl/nl/wat-is-er-te-doen/tentoonstellingen/energy-junkies/>

² https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas_en?prefLang=nl

³ <https://turnclub.org/>

Als het gaat over rechtvaardigheid heb dan ook oog voor de mensen, objecten en omgeving die het meest direct de gevolgen van klimaatverandering zullen ondervinden. Zoals veel cultureel erfgoed, dat in sommige gevallen kampt met 'onomkeerbare schade' vanwege verdroging, overstroming of verzilting, culturele landschappen die zullen veranderen en verdwijnen, ook in Caribisch Nederland⁴.

Cultuur als aanjager en verbeelder

Gedragsverandering wordt in het plan gezien als belangrijke factor in de te maken transitie, en stelt dat veel Nederlanders open staan om hun dagelijkse patronen aan te passen. Cultuur wordt hier echter nauwelijks genoemd, terwijl kunstenaars en creatieve makers juist de verhalen kunnen vertellen die de samenleving kan inspireren om nieuwe gewoonten eigen te maken. Het is niet voor niets dat vanuit wetenschappelijke hoek een appèl wordt gedaan op de cultuursector om bij te dragen aan het benodigde narratief, om de cijfers en feiten te vertalen naar een toegankelijk verhaal⁵. De klimaatcrisis is deels een crisis van de verbeelding, stelt Amitav Ghosh in *Te groot om ons voor te stellen*.

Dit werd onlangs ook bij COP29 in Baku benadrukt. Tijdens deze klimaatopkwamen internationale culturele stemmen samen om de cruciale rol van cultuur en erfgoed in klimaatoplossingen te benadrukken. Het brede thema van culturele instellingen als katalysatoren van klimaatbewustzijn en veerkracht stond centraal. Cultureel erfgoed werd gepresenteerd als een waardevol middel om duurzaam gedrag te bevorderen en gemeenschappen te versterken die kwetsbaar zijn voor klimaatverandering⁶.

In het adviesrapport *Duurzaamheid & Musea* benadrukt de Museumvereniging de rol van musea in het versnellen van de verduurzaming van de museumsector en de samenleving. 'De overheid speelt hierbij een essentiële rol. Het is cruciaal dat kunst en cultuur op het hoogste niveau erkend wordt als een fundamentele schakel voor effectieve en rechtvaardige klimaatactie'⁷.

Verhalen hoeven overigens niet groots te zijn, ook juist kleine interventies maken verschil. Denk aan de speelmat van ontwerper Lior Steinberg, waar in de plaats van autowegen fietspaden, treinsporen en groen zijn ingetekend, die het gebruik van alternatieve vervoersmiddelen al van jongs af aan normaliseren⁸.

Innovatie

Naast het maken en verbeelden van verhalen zijn kunstenaars en creatieve makers mensen die het omdenken in processen en projecten kunnen aanjagen. Op alle vlakken in het Klimaatplan is een rol voor de creatieve denkkraft van de culturele en creatieve sector weggelegd. Bijvoorbeeld bij nieuwe innovaties voor circulaire productie, duurzame digitalisering⁹, en klimaatadaptatie door inzet van cultureel erfgoed¹⁰. [PONT](#), de publieke ontwerp praktijk, dat is mogelijk gemaakt door het ministerie van OCW, laat dit goed zien¹¹.

Het Klimaatplan haalt 'schonere consumptie' aan, iets dat het halen van de klimaatdoelen dichterbij brengt. Hierbij worden ook nieuwe kansen voor het verdienvermogen gezien. Er wordt gesproken over het ondersteunen van koplopers en het opschalen van innovatieve nieuwkomers in de transitie naar circulaire grondstoffen. Wij herkennen dit. De culturele sector werkt hier volop aan, van de Future Materials Bank bij de

⁴ <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2024/05/14/monumenten-archeologische-resten-en-historisch-groen-bedreigd-door-klimaatverandering>

⁵ <https://www.theaterkrant.nl/nieuws/theaterveld-verzamelt-handvaten-voor-verduurzaming-op-tf/>

⁶ <https://icom.museum/en/news/icom-amplifies-cultures-voice-at-cop29-in-baku/>

⁷ <https://museumvereniging.nl/nieuws/adviesrapport-duurzaamheid-musea/>

⁸ <https://www.gelderlander.nl/binnenland/het-bekende-autokleed-moet-op-de-schop-vindt-deze-planoloog-ikea-is-enthousiast-over-zijn-ontwerp~ad393bd4/?>

⁹ <https://www.cultuurmonitor.nl/thema/digitale-transformatie/>

¹⁰ <https://klimaatadaptatienederland.nl/kennisdossiers/cultureel-erfgoed/kansen-cultureel-erfgoed-klimaatadaptatie/>

¹¹ <https://www.depubliekeontwerppraktijk.nl/>

Jan van Eyck Academie¹², tot de TextileLab van Waag Futurelab¹³ waar wordt geëxperimenteerd met fabricageprocessen om circulariteit in de mode-industrie te stimuleren. Initiatieven zoals *Fashion for Good*¹⁴ sporen vervolgens consumenten - vooral jongere generaties - aan om bedachtzamere keuzes te maken, en de modesector transparanter en innovatiever te maken.

Dit zijn koplopers die de transitie vooruit duwen en trekken, en ervoor zorgen dat Nederland vooruitstrevend blijft in duurzame innovatie en zo nieuwe verdienkansen biedt.

Graag verwijzen we ook naar het position paper van het Erfgoedplatform van Kunsten '92, Federatie Instandhouding Monumenten en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit: De enorme urgentie van verschillende maatschappelijke opgaven leidt vaak tot de neiging om vooral sectoraal te werk te gaan. Wij zijn ervan overtuigd dat als omgevingskwaliteit, uitvoeringskracht en een integrale aanvliegroute centraal gesteld worden, er sneller, mooier, beter en met meer resultaat voor deze én volgende generaties gewerkt kan worden. Zowel aan woningbouw als aan een duurzaam en leefbaar landelijk gebied, natuur, energie- en watersystemen. In dit paper roepen wij daarom op: heb oog voor het verleden, heb oog voor het heden, en heb oog voor de toekomst. Met deze drieslag in gedachte kan deze transitie en ook die in de gebouwde omgeving worden aangevlogen als kans voor een mooi, leefbaar en toekomstbestendig Nederland¹⁵.

Toegankelijkheid van subsidies & wet en regelgeving

'Subsidies worden ingezet waar dit noodzakelijk is. Bijvoorbeeld om een maatschappelijk gewenste ontwikkeling op gang te brengen, waarbij voorlopers vaak een groter risico nemen en in de eerste fase nog een hogere prijs betalen, of om maatschappelijke organisaties en huishoudens niet met hoge kosten te confronteren.' Ook wordt er geschreven over alternatieve financieringsvormen en ontzorging. Dit is goed, zolang de regelingen daadwerkelijk toegankelijk zijn. Bij musea zien we bijvoorbeeld dat investeringen in verduurzaming moeilijk vanuit eigen middelen te financieren zijn. 'Dit heeft verschillende redenen. Musea hebben vaak weinig reserves en maken over het algemeen geen winst die zij kunnen gebruiken voor investeringen. Gesubsidieerde instellingen en stichtingen hebben bovendien maximumnormen voor de hoeveelheid tegoeden die zij op korte termijn mogen aanhouden, waardoor sparen voor verduurzaming niet mogelijk is. Daarnaast ontbreekt het vaak aan kennis en ervaring om externe financiering te verwerven, en daar ligt een belangrijke rol voor kennisdeling'¹⁶.

In een tijd van schaarse mensen en middelen blijft verduurzamen hierdoor geen prioriteit. Als 40-70% van de mondiale reductie van uitstoot door schonere consumptie kan komen, dan moet juist geïnvesteerd worden in die organisaties die bijdragen aan gedragsverandering, en moet het voor hen zo makkelijk en haalbaar mogelijk gemaakt worden om zelf de noodzakelijke stappen te zetten.

De culturele en creatieve sector is er echter één met durf en één die innovatief is. Wat mist is een structureel karakter van innovaties. Structurele investeringen, subsidies en andere financiering zijn nodig om het Klimaatplan tot een succes te maken. Te vaak worden eenmalige toekenningen gedaan voor bijvoorbeeld ontwerpend onderzoek, waarna organisaties niet de middelen hebben op te schalen en worden de plannen in de kiem gesmoord. Voorbeelden hiervan zijn de uitkomsten van het GO RES programma¹⁷ en de InnovatieLabs¹⁸. Om echt impact te hebben is structurele vervolg van dit soort initiatieven noodzakelijk.

¹² <https://www.futurematerialsbank.com/about/>

¹³ <https://waag.org/en/lab/textilelab/>

¹⁴ <https://fashionforgood.com/>

¹⁵ <https://www.kunsten92.nl/wp-content/uploads/2024/12/Position-paper-RO-erfgoedplatform-FIM-Kunsten-92-FRK.pdf>

¹⁶ <https://museumvereniging.nl/nieuws/adviesrapport-duurzaamheid-musea/>

¹⁷ <https://deltametropool.nl/projecten/gores/>

¹⁸ <https://innovatielabs.org/>

Daarnaast merken wij dat de culturele sector, die veelal bestaat uit midden- en kleinbedrijven achterblijft als het gaat om verduurzaming, vooral wanneer het gaat over kennis ten aanzien van de (aankomende) Europese wetgeving zoals de CSRD¹⁹. Wij vragen hier aandacht voor te hebben in campagnes, zodat alle organisaties - groot en klein - goed voorbereid zijn op de toekomst.

En neem de culturele en creatieve sector vanaf het begin mee wanneer het gaat om ontwikkeling van nieuwe wet- en regelgeving, zoals bij de ontwikkeling van zero-emissie zones, waar de sector verrast werd en niet meer in staat om te anticiperen en het wagenpark aan te passen. Podia en schouwburgen dragen bij aan levendige binnensteden. Zij zijn daarvoor afhankelijk van voertuigen voor zwaar materieel die weinig kilometers maken. Deze voertuigen worden weinig gebruikt, wat duurzaam is, de afschrijving is lang, maar de voertuigen rijden nog wel op fossiele energie. Vervanging van deze dieselveertuigen is vooralsnog niet rendabel. Het invoeren van een tussenmaatregel (of ontheffing) die het rijden op HVO100 mogelijk maakt zou een CO₂- emissiebesparing van 85% betekenen (*Well to Wheel*).

Tenslotte, houd bij het uitvoeren van plannen een brede blik vast. We staan als samenleving voor meerdere urgente opgaven. Deze zijn alleen te overbruggen met een flinke dosis veranderskills, vermogen om te denken, en met lonkende toekomstperspectieven die hoop blijven geven. Dit is precies de kracht van de culturele en creatieve sector.

Mocht onze inbreng vragen om verduidelijking en of een aanvullend gesprek dan zijn wij daar graag toe bereid.

Met vriendelijke groet,

Astrid Weij

Directeur Kunsten '92, namens het Platform Duurzame Cultuursector

Het **Platform Duurzame Cultuursector** is een werkgroep gecoördineerd door Kunsten '92 met als doel kennis vanuit de sector op het gebied van cultuur en duurzaamheid zo goed mogelijk te bundelen en over te brengen in belangenbehartiging. Het komt voort uit de samenwerking ACTIE als Cultuur (een initiatief van de Federatie Cultuur, Kunsten '92 en de Taskforce ccs). Het platform heeft een informeel karakter met vertegenwoordiging vanuit de breedte van de culturele en creatieve sector.

¹⁹ <https://www.vno-ncw.nl/artikelen/mkber-onvoldoende-voorbereid-op-aankomende-duurzaamheidswetgeving>